

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORNING & MUSEUM

Forsendelseslag kan afrites

Nr. 3 2012

Den hyggelige museumsbutik på Bymuseet i Karmeliterhuset har byens største udvalg i lokalhistoriske bøger og tidsskrifter. Og skulle fru- en, herren eller børnene i huset ønske noget helt, helt andet, så har vi også det!

MARIENLYST SLOTS VENNER

Marienlyst Slots Venner er en støtteforening, hvis formål er at give slottet og haven en ny blomstringstid, som kulturelt samlingssted for både borgere og turister.

Det er vor opfattelse, at Marienlyst Slot og have er en sammenhængende kulturhistorisk enhed, og at der til både Slot og have fortsat skal være offentlig adgang for alle.

Foreningen er etableret som en reaktion på den politiske udmelding om at sælge Marienlyst Slot, og vi er derfor glade for, at det lykkedes at skabe et politisk flertal for ikke at sælge slottet, men i stedet give os mulighed for at skabe en ny fremtid for slottet. Hvis det skal lykkes at skabe de rette rammer for at få et nyt liv i Marienlyst Slot, er det en forudsætning at der via fondsmidler etableres mulighed for at færdiggøre den indvendige renovering, og det er vigtigt at vi er mange, der bakker op om projektet.

Vi håber derfor, at du vil støtte arbejdet ved at melde dig ind i foreningen.

www.marienlyst.nu / telefon 2127 0281

FORNING & MUSEUM

Nr. 3 2012

DET GODE LIV

Hvad er og hvordan leves det gode liv? Debatten om prioritering i samfundet og kvalitet i den enkeltes liv er påtrængende i disse år. Under arbejdstitlen »Det Gode Liv« vil vore museer i 2012 -13 bidrage til tidens overvejelse ved at anlægge en historisk vinkel på emnet. Befolkningen på Helsingøregnen har til alle tider søgt at få det bedste mulige ud af tidens muligheder. Hvad er der blevet tænkt og diskuteret af borgerne gennem tiden, og hvordan har man forholdt sig til store spørgsmål som livsvilkår, sundhed og sygdom, fællesskab og ansvar? På museerne vil vi gerne gennem udstillinger og andre aktiviteter give mulighed for refleksion over, hvordan tidligere tiders viden og holdninger har indflydelse i dag, men også at vise hvordan nutiden er forskellig fra fortiden. Udstillingen »Hjemmets skatte – sølv og det der ligner« på Flynderupgård Museet og den kommende foto-udstilling på Bymuseet »Bag Porten, Helsingørs gårde og haver« behandler på hver sin måde dele af det gode liv, som det er blevet og bliver levet på Helsingør egnen.

Maibritt Bager

Forsidebilledet

De to unge kunstnere fra Sardinien, Lara Atzori og Piercarlo Carella, har i sommeren 2012 udsmykket en mur og en gavl i byen med malerier; der skal illustrere vor bys spændende historie. Forsidebilledet viser et udsnit af maleriet på muren ud for Bymuseet. Det er Karmeliternes kirke og kloster, der her fortælles om i en herlig og fræk collage af detaljer fra dagliglivet. Vi ser patienter i Karmeliternes sygehus, der som maleriet viser, senere blev byens fattighus - nu Bymuseet! Vi ser en afkonerne på loftet i klostrets vestfloj, og oven over det hele står den tidligere klosterkirke nyindrettet som hestestald. Hele sydturen er revet ned til kirkens nye verdslige formål. Helt så galt gik det dog ikke i virkelighedens verden. I 1576 bestemte Frederik den Anden, at kirken, der havde stået øde siden 1540'erne, skulle overlades byens tysktalende menighed. I 1577 ryddede man derfor kirken for halmballer og »vanden urenlighed«, efter at den en tid lang angivelig havde fungeret som rejsestald for omegnens bønder; der også kunne overnatte her. På side 13 omtales gavlmaleriet ved St. Annagade. Fotograf: Lars Bjørn Madsen 2012.

FORENING & MUSEUM

Torben Bill-Jessen
Lars Bjørn Madsen (ansv.)
Kenno Pedersen

Tryk: Nofoprint, Helsingør
Lay-out: Lars Bjørn Madsen 2012

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i februar, maj, august og november. Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

Helsingør Museumsforening

Formand: Torben Bill-Jessen
Næstformand: Kenno Pedersen
Kasserer: Erling Svane
Sekretær: John Zilmer
Ingrid Dora Jarnbjer
Bent Jørgensen
Elisabeth Thorsen
Annelise Møller
Tom Sinding

www.helsingormuseumsforening.dk

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen) Tlf: 4928 1800

En amputation, et glas portvin og en pibe tobak - tak!

af Toni Mygdal Meyer, journalist og forfatter

Hvorledes et byarkiv, frugtbar undren, en passende portion nysgerrighed og en særdeles imødekommende slotsforvaltning i fælleskab lagde alen til den helsingørske historie.

Som så ofte før sad jeg eftersommeren 2011 i bymuseets hyggelige bibliotek i Museet Skibsklarerergaarden og bladrede i de indbundne årgange af "Helsingørs Avis", som byens første nyhedsorgan var tituleret i det 19. århundrede.

Den dag var jeg nået til 1864, ikke just nogen lystig oplevelse. Januar var underlig, der skete ikke rigtig noget, ikke andet end at vinteren blev så kold, at vandet i fæstningen Dannevirke's voldgrave frøs til is. Som alle sikkert ved, valgte den kommanderende general de Meza meget klogt, i begyndelsen af februar, at rømme dette jammerlige sommertheater før en militær katastrofe indtraf. Men næppe var man nået tilbage i de nye stillinger ved Dybbøl, og andre steder, før problemerne igen begyndte at tårne sig op. De sparsomme bevillinger politikerne havde tildelt hæren siden 1850 stak deres grinende fjæs frem; manglen på dygtige officerer var fatal, manglen på militært isenkram var katastrofal og sidst, men ikke mindst; manglen på personligt udstyr. Soldaterne manglede alt; skjorter, sokker, vanter, trøjer, det hele – også tobak og en spids! Et vinterfelttog uden fornuftig beklædning var prøvet før og blev det siden og hvergang med samme bedrøvelige resultat!

Regimenterne sendte nødråb til de byer, hvor de kom fra. Det helsingørsk garnisonerede regiment, det 15. (holstenske) Linieinfante-

Opfordring.

En Pibe Tobak kan, som Mange veed, bidrage til at mildne selv temmelig værde Savn og forskaffe et vist Velvære. Vi modtage og afsende, hvad Medborgerinder og Medborgere muligvis ville yde til vore brave Soldater af denne Artikel (Røg, Straa, Cigarer eller Penge til Indtjeb beraf), dertil ere Undertegnede sammentraadte. Store, smaae, selv de allerminste Bidrag modtages med Taknemmelighed. Behørigt Regnskab aflægges i Tiden.

Fr. Madsen, Steengaden.
J. Chr. Bøch, Sjønegaden.
J. Nagga, Strangsgaden.

Mr. Jørgensen, Steengaden.
E. Schiib, Bæret ved Borger-Poien.
J. A. Unna, Strangsgaden.

ri-
regiment, som
havde ligget på Kronborg siden 1852,
fik hvad man formåede at sende.
Byens førende borgere oprettet komitéer,

Opfordring.

Da saadanne Gjenstande som:

Lette Røde- og Hvide-Vine & Portviin

samt

Frugtsafter & Appelsiner

efter Lægernes Udsagn væsentlig ville bidrage til at styrke og forfriske de hertil idag ankomende Saarede, erklære vi os herved villige til at modtage og senere aflægge Regnskab for saadanne Bidrag.

Helsingør, d. 21de April 1864.

Licht. C. Reiffenstein. And. P. Andersen.
J. A. Unna.

☞ Paa Flasker, Krukker etc. bedes paaheftet opgave over Indholdet.

som i annoncer opfordrede alle til at hjælpe. Og alle gav. For eksempel organiserede stuepigerne deres egen indsamling, og det virker, som om man fordelte sig; kvinderne sørgede for beklædning og linned mv., og (køb)mændene sørgede for vin, spiritus og tobak.

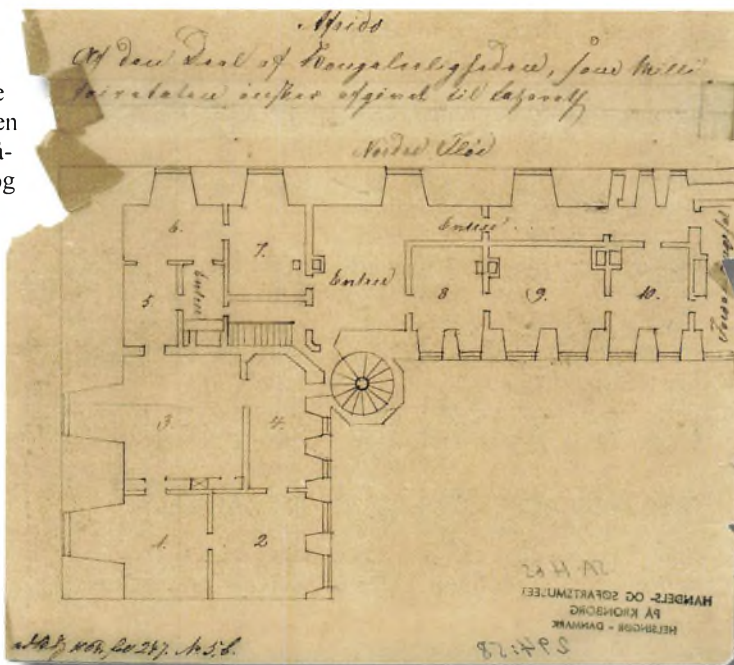
Der er lange lister i avisen over alt det, man kunne undvære og det var bestemt ikke småting, der blev sendt til Sønderjylland. Chefen for regimentet, oberstløjtnant Zepelin, takkede rørt i små enspaltede annoncer for hjælpen. Helsingørs borgere lunede sig uden tvivl ved tanken om soldaten, der, lunt påklædt, med ild i piben og et martialske fuldskægget udtryk tappert skuede mod fjenden. På det tidspunkt vidste de færreste at alt for mange officerer var bedre til at føre skrivebord end til at føre krig. Ej heller vidste man at den nye hærchef (efter de Meza, som blev fyret af politikere efter Dannevirke), generalløjtnant Gerlach, om

hvem man internt sagde "var mere egnet til underfører end til overgeneral", var totalt afhængig af humørsvingningerne hos landets statsminister, den mentalt forstyrrede præst, A.C. Monrad.

I Helsingør gik livet sin vante gang, fastelavn og påske, lidt maskeballer, barnedåb og bryllupper, alt som normalt, thi endnu var krigen kun noget man læste om. Man glædede sig over, at byens førende skibsreder, Isak Sidenius Pontoppidan, nu var Danmarks næststørste i tonnage, og at byens første jernbanestation på Trækbanen (hvor nu Helsingør Boligselskab har kontorer) næsten var klar til indvielsen samtidig med åbningen af jernbanen i begyndelsen af juni. Det var en søndagsformøjelse at se de sidste spor blive lagt.

Jeg bladrede, og da jeg nåede til april, faldt jeg pludselig over annoncer, hvori man anmodede byens borgere om at give linned og diverse drikkevarer og tobak til lazaretet på Kronborg! Lazaretet på Kronborg?

Grundplan over den del af Kronborgs såkaldte »Kongeleilighed«, som skulle indrettes til lazaret. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

Intetsteds i den tilgængelige lokale litteratur havde jeg læst om noget lazaret på Kronborg. Lidt spørgen rundt i det museale miljø afslørede ikke nogen erindring om noget lazaret på Kronborg i 1864 så hvorfor ikke gå direkte til slotsforvaltningen derude på pynten?

Ikke nok med at medarbejderne kendte til lazarettet, man havde også en fin syrefri papæske stående med gotisk håndskrevne lazaretarkivalier, som ingen museale instanser endnu havde fundet anledning til at undersøge. Det viste sig, at overinspektør ved Nationalmuseet, Harald Langberg (1919-2003), allerede i 1977/78 var blevet overdraget hvervet af direktøren for Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, dr.phil. Henning Henningsen (1911-2005). Uvist hvorfor Langberg aldrig siden fik undersøgt arkivet!

Mon jeg ville påtage mig at scanne indholdet således, at forvaltningen og selvfølgelig også bymuseet, hver især kunne bevare kopier af materialet?

Der var intet jeg hellere ville, i løbet af nul komma nul fremskaffede man forvaltningens splinternye A3-scanner, og et kontorhjørne blev ryddet. I fire skønne solrige septemberdage sad jeg derude og nød udsigten til Kronborg og pc-skærmen, mest det sidste; jeg kan læse trykte gotiske bogstaver og fik derfor tydet så meget, at jeg blev klar over at dette her var historisk materiale af en vis betydning. Journalister og historikere har en del til fælles – især nysgerrighed og frugtbar undren!

Der er 420 sider i arkivet. Korrespondancer, lister over de syge, hvad de fejlede, lister over udstyr, fakturaer for varetransport med skib fra København, lister over bøger til de såredes bibliotek, lister over gangkonerne, skifterettens lister over de døde soldaters efterladenskaber, kontrakter indgået med flere af byens borgere, hvem der vaskede for lazarettet, hvem der snittede kunstige lemmer, hvem der var klokker, hvem der byggede kisterne, hvem der blev begravet på Helsingør kirkegård, hvordan det foregik, hvem der

sørgede for kosten osv. Meget smukt skrevet og komplet ulæseligt for en normaldansker anno 2011, altså henvendte jeg mig til museumsinspektør Bjørn Østergaard, leder af museet på Dybbøl Banke i Sønderborg.

Jeg glemmer det aldrig. Da jeg fortalte ham hvad jeg var i færd med råbte han så højt at min kære gamle Motorola mobiltelefon blev ganske forskrækket. Nogle dage senere, da han havde gennemset cd'erne med kopier af materialet, var han helt oppe i det røde felt – det viste sig nemlig at være det største og mest omfattende arkivmateriale fra noget enkelt lazaret i 1864. Og for første gang var det lykkedes at bevise, at lægerne virkelig brugte sorte forklæder når de opererede. Dette havde hidtil kun været et rygte.

Jeg fik kontakt til museets ”oversætter”, registrator Magne Lund, som oversatte arkivalier for forfatteren Tom Buk-Swienty før han skrev ”Slagtebænk Dybbøl”. Han havde egentlig ikke tid, men lovede at foretage nogle stikprøveoversættelser. De var så spændende, at noget selvfølgelig måtte ske, og det viste sig, at Torben Bill-Jessen og Jonna Gustafsson, begge mangeårige højt værdsatte volontører ved Helsingør Bymuseum, kunne og ville hjælpe med at læse den gotiske håndskrift.

I Helsingørs Avis for fredag den 22. april 1864 kan man læse at skruedampskibet s/s Nordstjernen lagde til kaj klokken lidt i syv om morgenen med læger, sygepassere og 270 soldater ombord; de 269 sårede og den sidste, menig Knudsen (Livgarden) fra Thisted, død under sejlsiden. (Han blev den første af 17 soldater, som kom til at hvile i fællesgraven ved monumentet på Helsingør kirkegård.

Nordstjernen var norsk, ejet af rederiet Bergenske (i nutiden Hurtigruten), og chartret af den danske stat til at evakuere sårede soldater fra Hørup Hav. Den ene af cheferne for den berømte Skanse 2 i Dybbøl, artilleriløjtnant Carl Wilhelm Castenschield, som blev såret under tilbagetrækningen, har skrevet om dette og om rejsen med Nordstjernen fra Hørup Hav til Kø-

benhavn i sine erindringer. Mandag den 18. april 1864, gik han som sidste mand over den sidste militære pontonbro mellem Dybbøl og Sønderborg før den blev sprængt i luften. Hårdt såret af en granatsplint, blev han senere på dagen evakueret ombord i Nordstjernen i Hørup Hav. Klokken tyve samme aften lettede Nordstjernen, med ca. 500 sårede soldater. På slæb var to mindre skibe, også med sårede, kurs direk-

s/s Nordstjernen; ca. 60 meter lang, ca. 8 meter bred, 636 tons, 120 hk dampmaskine, bygget 1855 hos Caird & Co., Greenock, Clyde (Glasgow), Storbritannien til rederiet Bergenske, Bergen, Norge (Lloyds register 1864). I 1864 sejlede Nordstjernen på ruten Bergen/Hamborg som passager/turistskib. I 1881 forliste skibet ud for den norske kyst.

»De sårede soldater blev hejst ombord i en overskåren tønde og derpå firet ned i lasten, hvor de lagdes i et tykt lag halm. På samme måde blev to jagter, som damperen (Nordstjernen) skulle have på slæb, fyldt med sårede, efterhånden som skibet blev fyldt... Dækket var fuldt af sårede, af soldater, indsvøbte i hvide uldtæpper, og af officerer af alle grader, i smudsige, sønderflængede kapper... I salonen var de hårdt sårede bragt ned. Den strålede af elegance, af rig forgyldning, indlagte træpaneler, blanke messingbeslag og mørkerøde stoffshynder, men overalt, på hynder og sofaer og over hele gulvet, lå der nu blege og blodige mænd.«

P.F. Rist: En Rekrut fra Fireogtreds, 1899. Illustration fra bogen, af Frants Henningsen.

te mod København, som blev anduvet den 20. april. Her blev de sårede fordelt før sejladsen fortsattes mod Helsingør.

Lazarettet etableres

Da marts blev til april, voksede strømmen af sårede danske soldater så voldsomt, at man ikke længere kunne nøjes med at evakuere til de lokale sygehuse, skoler og bondegårde. Og eftersom presset på Dybbøllstillingen allerede få dage inde i april var ekstremt, blev også sygehuse i København sat i beredskab. Og endelig, den 12. april, fik slotsforvalteren på Kronborg, artillerikaptajn Licht, ordre til omgående at rydde samtlige bygninger i garnisonsområdet og etablere et feltlazaret. Licht besvarede skrivelsen den 14. april ved at meddele, at der "haves sygeplads til 8 officerer og 372 mand, samt til 8 sygesergenter, 8 undercorporaler og 52 sygevogtere. Et ledigtstående officerskvarter i slottets søndre fløj bestående af tre værelser kan afgive kvarter for 3 underlæger. Den vestre fløj antages at blive belagt med mandskab af artilleriet, og undercorporaler og sygevogtere, sygesergenterne maatte da henlægges i et eller to af de mindre værel-

ser i søndre fløj.”

Ved samme lejlighed blev Licht udnævnt til lazarettforvalter af 2. grad, og seniorsergent Lobedanz blev udnævnt til underforvalter (begge var gift, og begge familier boede i slottet – Licht og hans kone Eleonora deltog meget aktivt i indsamlingerne). Da det 15. Linieinfanteriregiment forlod Kronborg i slutningen af december 1863, blev en rekruttskole etableret. Nu, den 12. april 1864, blev den private indkvartering af samtlige rekrutter indledt, tilsyneladende uden protester af nogen art; alle vidste hvorfor.

Det var en ganske alvorlig logistisk opgave Licht og Lobedanz gik i gang med; bortset fra sengene i det ganske lille og ganske interimistiske garnisonsinfirmeri, manglede de alt, og alt skulle hentes på de militære lagre i København. Senge, madrasser, natpotter, linned, kirurgiske instrumenter, injektionsprøjter, amputationsbestik, sorte forklæder til kirurgerne, åreladskopper, spyttbakker, brødkurve, spisebestik, køkkenudstyr, bøger til de syge, alt blev sejlet op ombord i Det Helsingørske Dampskibs Interessentskabs hjuldampner Ofelia. Trainkorpset i København leverede kudske, heste, vogne og sygepassere.

Samtlige bygninger i kaserneområdet foran Kronborg blev gjort rene som aldrig tidligere, thi i 1864 vidste man en del om renlighed – også, at de syge skulle ligge i enkeltmandssenge. De gule bygninger nord for porten blev reserveret til de øverste officerer. Dengang var der en nogenlunde tilsvarende bygning syd for porten, og der blev de hårdest sårede opereret. Næst efter denne bygning var den nuværende lave bygning med marketenderi, og næst efter denne det toetages garnisonsinfirmeri. Resten af bygningerne syd for porten var til premierløjtnanter, sergenter og menige. Dele af kongelejligheden (der nu er nedlagt) blev indrettet til syv sårede officerer. Køkkenet var i stueetagen ved siden af bagriet i Kronborgs østfløj.

I byen blev der indsamlet dyner, pudevår,

sengelinned, forbindinger og noget at læse i. Endelig var der annoncerne, som opfordrede borgerne til at købe lette røde og hvide vine, frugtsaft, appelsiner og tobak, således at de såredes elendighed kunne lindres. Allerede den 19. april, kun få dage efter at ordren blev modtaget, var lazarettet og byen klar til at modtage hvad end der måtte komme!

Fredag den 22. april 1864

Vi ved det ikke, man skrev ikke om sådant i byens avis dengang, men med en smule fantasi er det vel ikke så svært at forestille sig, hvordan det var, da Nordstjernen gled ind i havnen klokken lidt i syv den morgen. Siden torsdag eftermiddag havde man i byen vidst at skibet skulle komme, og at der var mange sårede ombord. Mon ikke at helsingoranerne stod overalt på søndre mole, på kajgaden, på nordre mole og ombord i skibene og skutede sig i morgendisens, thi man følte vel at det var en pligt at se dem komme og byde dem indenfor til en smule tryghed. Og nu skete det så. Ud af dissen dukkede hun frem som et spøgelsesskib, som en moderne flyvende hollænder, med alle sine mishandlede sjæle ombord!

Kuske havde tøjret deres heste, hvor det passede sig, forretninger, værksteder og værtshuse var lukkede. Man var på havnen, næsten som når der var stabelafløbning, men også kun næsten, thi af den normalt glade og begejstrede stemning var der nok intet. Ingen velkomstmusik leveret af Borgervæbningen. Ingen tale af borgmesteren. Ingen smarte gavflabe. Intet. Kun Nordstjernen, som lagde til kaj ved den store kran. Der var sikkert så stille at man tydeligt kunne høre skipperens afdæmpede kommandoer og maskintelegrafens næsten anmasende klemten. Nordstjernen var et for den tid ret stort passagerskib, ca. 60 meter lang, 120 hk dampmaskine, 636 tons. Bygget af jern i Greenock (Glasgow) i 1855, var hun et kønt skib med sine tre tilbagestrøgne master og lange hvidmalede dækshus i perfekt harmoni med det slanke sorte skrog. På

dækket stod bære efter bære efter bære parat, og på kajen holdt den alt for lange række af simple toakslede arbejdsvogne. Tavse så man de dødtrætte læger, sygepassere og trainkuske varsomt bære de mishandlede og tilsølede rester af danskernes stormagtsdrømme i land og lægge dem på vognenes grove halmstrøede planker. Man så hvor effektivt en moderne krig håndterer sine deltagere. Det har været strengt at se sygepasserne forsøge at holde de sårede fra at blive kastet omkring i de primitive vogne uden affjedring, mens de fælt rokkende over brostenene langsomt forsvandt ind i Kronborg. Det var fredag den 22. april 1864.

Tirsdag den 26. april bragte Helsingørs Avis en komplet liste over samtlige indlagte sårede og syge i lazaretet. Regiment for regiment stod de der, det har været streng læsning (er det jo stadig), og indsamlingerne af penge, tøj, linned og lidt til at forsøde tilværelsen fortsatte. Når man ser listerne i avisen, er det som om helsingoranerne gav fanden i det hele og kun orkede at beskæftige sig med de sårede soldater – der blev virkelig givet!

Kontrakter og gangkoner

Den 15. april blev der indgået en ganske omfattende kontrakt mellem slotsforvaltningen og restauratør Frederik Pabst (Øresundsklubben) om forplejning af både syge og raske fra Kronborgs køkken (opgaven var for meget for marketenderen, som derfor blev sat fra bestillingen).

Også vaskekone Sara Nielsen (Svingelport 5), som sørgede for rent linned, måtte underskrive en kontrakt, men om dette også gjaldt for snedkermester Nohr, der leverede kisterne, konen der snittede kunstige lemmer (vistnok enken efter blikkenslagermester Tullich) og klokker Kruse fra Olai kirke, som ringede dem op på Møllebakken, vides ikke.

Der findes ingen kendte samtidige illustrationer af lazaretet på Kronborg, men indretningen har utvivlsomt mindet om den her viste, der er fra Flensborg, hvor lokalet også her er omdannet til formålet.

Allerede i slutningen af april viste det sig at der var for få sygepassere. Man foreslog derfor at engagere lokale gangkoner (sygeplejersken var endnu ikke opfundet), der var lidt bøvl med aflønningen, som Intendanturen i København mente var for høj. Licht slog i bordet og sagde, at sådan var lønniveauet altså i Helsingør.

Og så blev det pludselig også meget personligt at arbejde med arkivalierne, thi Jonna fandt sin tipoldemor, tyveårige Ane Bloustrød, på listen over gangkoner. Pludselig blev vort arbejde belønnet med nøjagtigt dét, som er glasuren på kagen; der kom ansigt på en ung nygift kvinde, som var med til at pleje de sårede og som har en skæbne, der er kendt. Seje, ukuelige Ane, med det lange, fattige og slidsomme liv, Ane, som gjorde det muligt for mig at be' Jonna om at oversætte, således at jeg kunne skrive ordene om hendes tipoldemor!

De syge

Der kan ingen tvivl være om, at det har stivet selvrespekten ganske gevaldigt af hos helsingoranerne, da de pludselig fik smidt de 269 sårede soldater i synet; thi nu var der en overmåde virkelighedsnær opgave som kaldte på alles engagement. Mange uger varede det nok ikke, før de første sårede kunne bevæge sig forsigtigt omkring i byen. Lægerne, med overlæge Peter Plum i spidsen, blev selvfølgelig inviteret privat, gangkonerne fortalte om forholdene, syge-

passerne gik en tur i byen, når de havde fri. Alle vidste, hvad der foregik. Man har taget sig af sine krigshelte!

Om selve behandlingen af de syge, operationerne mv. nævner arkivalierne intet, kun hvilke sår hver enkelt var blevet påført. Men at lægerne og deres hjælpere generelt har gjort hvad de kunne er der ingen tvivl om. Også at nogle ikke var egnede til arbejdet. Som mellem Koreakrigen og Vietnamkrigen var der så langt mellem treårskrigen og 1864, at den opsparede krigskirurgiske personlige viden var mere eller mindre forduftet. Resultatet var at krigskirurgien, og omgangen med og plejen af hårdt kvæstede mennesker, skulle læres forfra, hvilket altid har kostet liv. F.eks. blev sygesergenterne Nielsen, Lund og Theilgaard antaget på stedet, da man ingen specielt uddannede havde til rådighed. Erfaringen har for længe vist, at ingen kan vide om man duer til dette arbejde, før man har prøvet det – det er for sent at fortryde, når man står med en sønderrevet krop!

Krigskirurgi er en både grænseoverskridende og brutal metier, dengang som nu. Man bruger, hvad man har og gør det omgående, hvilket kan tage pipppet fra de fleste. Om det skyldtes lede ved arbejdet eller blot almindelig galskab vides ikke, men sygevogter nr. 1929 L. Olsen ”fik om natten pludseligt et anfald af vildelse og styrtede sig ud igjennem et vindue, hvorved han kom af dage. Lazarettets overlæger anmodede derfor om at en anden læge (stadslægen i Helsingør) måtte tilkaldes og foretage liigsynet og udstede dødsattest.” Men at de syge fik god og rigelig forplejning tyder alt på. Dog nævnes det, at vandet på Kronborg var sundhedsfarligt, og at man derfor rekvirerede vand fra den offentlige vandforsyning inde i byen. Kun 16 af de indlagte soldater døde medens de var i Helsingør. Ret forbavsende, da man jo endnu ikke vidste, hvad bakterier er. At der ikke døde flere, eller udbrød epidemier, kan givet skyldes en meget bevidst holdning til almindelig renlighed.

Hver eneste bisættelse blev foretaget med både anstand og manér; f.eks.: ”Til Commandantskabet over Kronborg Fæstning d. 3/5. Det ærede Commandoskab anmodes ærbødigst om at foranledige at der til at begrave afdøde menig af 18de regiments 8de Compagni No. 526 – P. Paulsen, i morgen Kl. 12 – afgives en Commando af 2 underofficerer, 4 spillemænd og 20 mand, samt til at bære liget, 1 underofficer og 24 mand.”

Fra Kronborg gik sørgetoget ind gennem byen til kirkegården. Det var synligt, det var ganske forfærdeligt, og det var meget passende. Paul Johansen Paulsen, gift, fra Hokkerup pr. Flensborg, døde af et granatsår i hovedet ”med blottelse af benet”. I arkivalierne er der komplette lister fra Helsingør Skifteret over de dodes efterladenskaber.

Fra nederlag til tavshed

I begyndelsen af juni begyndte soldaterne at forlade Kronborg, nogle for at fortsætte behandlingen andetsteds, og andre som krigsinvalid. Patriotismen var særdeles synlig og de sårede var byens helte!

Det blev der lavet om på med stormen på Als den 29. juni, thi da slap beholdningen af patriotisme endelig op. Ikke så meget som et eneste ord blev der skrevet i avisen om lazarettet efter denne dag. Det var slut! De sårede måtte skøtte sig så godt de kunne!

Næsten som en bitter parentes fik angsten for nye kamphandlinger næring, da våbenhvileforhandlingerne truede med at bryde sammen i begyndelsen af august. Lægerne på Kronborg anmodede om at få leveret fire flag – grøn dug med hvidt malteserkors – brugt af det danske militær 1850-1870 som signal til en fjende om, at her var et lazaret, som var neutralt. Var det gået galt skulle de fire flag anbringes i hver sit hjørne af Kronborg. Ikke så meget som en notits blev der skrevet i avisen, da lazarettet blev nedlagt i slutningen af måneden.

Andreasminde og de romantiske høje

af Lars Bjørn Madsen

I april 2008 foretog Gilleleje Museum en nærmere arkæologisk undersøgelse af en markant høj sydøst for det nedlagte biogas-anlæg mellem Energivej og Ørnholmvej. Undersøgelsen var foranlediget af kommunens lokalplan for erhvervsbyggeri i området, idet højen var omfattet af beskyttelses-zonen på 100 m, men da den ikke fandtes registreret som fortidsminde, var der tvivl om dennes status, og dermed om, hvorvidt beskyttelses-zonen skulle opretholdes. Mu-seets rapport gav følgende konklusion:

»Ved prøveundersøgelsen fandtes en halv-cirkelformet randstenskedede af store kløvede sten. Kløveteknikken viser klart, at der er tale om et anlæg fra nyere tid. Anlægget optræder tiilsyneladende på målebordsblad fra 1890 og skal antagelig relateres til den nu nedrevne gård på stedet. Nyere tids af-fald findes helt ned til undergrundens top, dvs. bakketoppen har været afgravet i ny-ere tid.

Nedgravet i undergrunden fandtes en mindre grube opfyldt med sod, brændte knogler samt spredte skår fra samme lerkar, der formentlig skal dateres til ældre jernalder eller sen yngre bronzealder (ca. 700-0 f. Kr.). Anlægget skal muligvis tolkes som en brandgrav. En analyse af knoglerne kunne dog ikke med sikkerhed godtgøre, om der var tale om menneskeknogler.

Andreasminde fotograferet omkring 1958 (angivet på udsnit af kort fra 1961 nederst side 11). Den træbevoksede høj anes bag avlsbygningen parallelt med stuehuset. Kjeld Damgaards arkiv.

I maj 2012 blev vort museum af en bekymret borger gjort opmærksom på højen i forbindelse med Forsyning Helsingørs planer om at etablere en genbrugsplads i området. Højen kunne jo atter være truet, da Kulturstyrelsen efter Gilleleje Museums undersøgelser havde besluttet, at højen ikke er beskyttet i medfør af museumslovens §29. Vi besluttede derfor at tage sagen op igen, efter at have undersøgt det tilgængelige kil-demateriale om stedets historie.

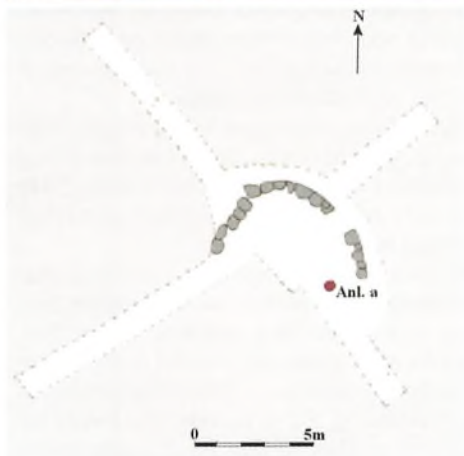
Andreasminde

Højen ligger på matr. 4 e af Rørtangs overdrevsjorder med indkørsel fra nuværende Ørnholmvej. Her lå i sin tid en gård, der ifølge folketællingen fra 1890 hed Hasselmindegaard, antagelig fordi gården var opført på en parcel af Rørtangs Hasselgaard for sammes ejer, Morten Svendsen.

Da ejeren i perioden 1883-1891, sønnen Andreas Mortensen, døde i 1891, blot 29 år

Højen fotograferet ved Gilleleje Museums udgravning i 2008. Den halvcirkelformede kæde af store kløvede sten ses tydeligt og er markeret på grundplanen under fotografiet. Fotografi og tegning: Tim Grønnegaard.

gammel, fik hans enke, Jesine Mortensen (f. Jensen) lov til at sidde i uskiftet bo. Det er således meget sandsynligt, at det er hende, der har givet gården navnet Andreasminde. Hun ejede den indtil 1898, hvor den formelt overgik til hendes nye mand, Kristian Laurits Larsen. Efter 1955 er gården navngivet Lysagergaard.

Højen var beliggende nordvest for Andreasminde's avlsbygninger og indgik således

i gårdens haveanlæg. Gårdejer Christian Hansen, der i sin tid boede på den nærliggende gård, Ørnholm ved Gurrevej, har i 1920 meddelt sine erindringer i en række artikler i Helsingør Avis, og han må betragtes som en væsentlig historisk kilde, da han selv har mødt mange af de personer, han omtaler, og som har sat deres præg på området. Således meddeler han i en artikel den 17. marts 1924 om skovrider Heinrich von Krogh (1814-1889; nærmere omtalt i Forening & Museum 4/2007), der fra 1851 havde sin tjenestebolig i det nærliggende Landlyst ved Gurrevej, at »den smukke Klostermosegaards Skov og Bakken ved Andreas Minde er hans Værk, og det kostede ikke en Øre«. Det er en ganske interessant oplysning, der med al tydelighed lader højen ved Andreasminde skyldes Heinrich von Krogh. Det passer godt med den driftige skovriders øvrige virke, hvor han ikke alene havde etableret en planteskole og en have ved tjenesteboligen, men også ladet opføre et lysthus på den bakke i Teglstруп Hegns sydlige ende, der hed Børges Bakke; måske opkaldt efter forgængeren i embedet, Sophus M. Bjørnsen. Sidenhen blev bakken opkaldt efter Krogh ved sit nuværende navn Kroghshøj. Gennem en hvælvet gang med klippede sider, kom man op til lysthuset, hvor der tillige var en stengrotte. Lysthuset blev senere, i 1876, flyttet ud til skovbrynet med udsigt over Helsingør. Det er fristende at forestille sig, at stensætningen, som Gilleleje Museum har afdækket ved undersøgelsen af højen, skyldes tiloversblevne sten fra anlægget på Kroghshøj. Men det kan naturligvis ikke verificeres.

Romantiske høje

Gravhøje fra oldtiden har været benyttet som elementer i haveanlæg andre steder i vor kommune. Bedst kendt - om ikke an-

Vor kommunes romantiske høje. Øverst »Hamlets Grav« i »Verdens Ende« nær Hellebo Park; i midten Sneglehøj ved Kongevejen, og nederst Bregnehøj ved Esrumvej. Fotografier: Lars Bjørn Madsen.

geledes en gravhøj, der fandt ny anvendelse i et haveanlæg. I dette tilfælde ved at blive omdannet til en sneglehøj, altså en høj, hvor en sti snor sig rundt om højen og fører til toppen. Den ganske anseelige høj findes stadig nær Prøvestenscentret og politistationen ved Kongevejen og har i mange år været benævnt »Sneglehøj«.

På Esrumvej 190 ligger ejendommen Bregnehøj, og i haven til denne har man troligt inddraget en anden oldtidshøj (kan dog ikke påvises med sikkerhed), der ligeledes er opbygget som en sneglehøj.

Således er oldtidshøje som elementer i haveanlæg ikke ukendt på Helsingøregnen, der er karakteristisk ved sine mange lystgårde, altså gårde, der var ejet af folk udenfor bondestanden - typisk sundtoldstidens købmænd og skibsklarere, der havde ansatte til at klare driften for at kunne prioritere et smukt landsted med have. Andreasminde har dog aldrig været en lystgård, og hvilken tilknytning Krogh har haft til ejeren af denne gård eller Hasselgaard kræver vist en god portion held at finde ud af. Men han var jo næsten nabo til Andreasminde, ligesom han oprindeligt delte skel med Hasselgaards del af overdrevsjorderne.

Andreasminde brændte i april 1900, men blev genopbygget. I 1975 kom gården i Helsingør Kommunes eje, og den er efterfølgende nedrevet. Kun højen er stadig tilbage som et upåagtet minde om en karismatisk, entreprenant skovrider, der også bør huskes for den nærliggende Klostermose Skov, som han lod plante i 1850'erne. Det skal naturligvis oplyses, at museet anbefaler kommunen, at højens beskyttelseszone på 50-100 meter opretholdes, uagtet Kulturstyrelsens afgørelse, da en sådan ikke forekommer os uforenelig med den planlagte anvendelse af området. Det drejer sig jo om vor lokale kulturarv!

det, så i det 19. århundrede - er vel gravhøjen ved »Verdens Ende« i Marienlyst Slots tidligere romantiske haveanlæg. Rundt om højen, der omkring 1790 har fået sin renæssance som et væsentligt inventar i det nye haveanlæg, ses stadig de for gravhøjene så karakteristiske randsten. På toppen af højen anbragte man en nu forsvundet stensøjle eller obelisk.

Det for længst nedrevne landsted, »Prøvesten« på byens overdrevsjorder, havde li-

To unge italienerere

skildrer Helsingørs historie på mure og gavle

To unge kunstnere fra Sardinien, Lara Atzori og Piercarlo Carella, har i samarbejde med Kunst og Byrum og museerne udført et maleri på nordgavlen af ejendommen Sct. Annagade 4. På en helt ny og fornøjelig måde skildrer det sundtoldstidens Helsingør. Maleriet giver, med sin for vor tids kunst usædvanlige detailrigdom, et godt indtryk af den kosmopolitiske, rige og aldeles levende købstad, der i over 400 år lukkede godt og grundigt på de mange skibe, der ankrede op på rheden for pligtskyldigt at betale Øresundstold. Kunstnerne har haft frit spil til at sammensætte elementer fra denne storhedstid, hvor søførende fra alverdens lande skabte et broget liv i byen. Maleriet baserer sig dels på faktuelle oplysninger og dels på kunstnerens frie fantasi. Det er en uforpligtende collage af dagligdagens begivenheder kronet af byens vartegn Kronborg, værdigt hævet over Øresunds Toldkammer. Det er en anskuelsestavle til opmuntring og gavn for alle børn og voksne, der lægger vejen forbi.

Et andet spændende maleri findes på muren ved Bymuseet. Se forsiden. Fotografiet viser Piercarlo og Lara sammen med projektleder Elisabetta Saiu (t.h.) i Kulturhuset Toldkammeret, hvor skitserne til malerierne blev til. Fotografier: Lars Bjørn Madsen.

En værre begravelse

En løjtnant i byen, Smideberg, blev begravet den 19. april 1698 på St. Johannes Kirkegaard, der lå mellem nuværende Hestemøllestræde og Sct. Mariæ Kirkes sydside. Han var ganske vist blot en af mange, der blev begravet fra denne, nu nedlagte kirkegård, men historien om begravelsen er til gengæld ikke helt sædvanlig. Herom fortæller en af Bymuseets grundlæggere, ingeniør Frederik Kaas i sin lille bog om indskrifter fra Sct. Mariæ Kirke (Helsingør 1909):

Ved Smidebergs begravelse hændte det, at klokkeren Mogens Mogensen under ringningen faldt ud af tårnlugen [Dengang var kirken udstyret med et mægtigt spirprydet tårn i vestgavlen, der var blevet tilføjet den senmiddelalderlige bygning i 1589]. Fra tårnlugen faldt han ned på kirketaget, og videre til det lavere tag [Kirken var blevet forsynet med et tvedelt tag i 1570'erne], for sluttelig at ende farten på en ligsten på kirkegården. Han slap fra faldet med et par brækkede ribben og døde først 7 år efter, nemlig den 12. juni 1706.

Problemer på Marienlyst Allé i 1833

En anonym læser havde fået optaget følgende bemærkninger i Helsingørsposten, den 13. juni 1833:

Forleden fandt en velklædt Herre Fornøielse i at ride paa Gangstien langs med Kjøreveien ud til Kongens Have. Man advarede ham om, at denne Sti ikke var for Ridende, men med et udenlandsk Griin, der lod til at røbe, at han ikke forstod, hvad der blev ham sagt, fortsatte han sit Ridt i stort Galop. Det var at ønske, at de Tavler, der ere anbragte ved Gangstierne, for at underrette de Ridende og Kjørende om, at de maae holde sig paa Landeveien, ogsaa havde engelsk og tysk Paaskrivt, for at saadanne Herre ikke kunde have noget at undskylde sig med.

Kobberstik af S.H. Petersen fra 1833 visende Marienlyst Allé set fra belvederen ved Marienlyst. Sti og kørevej er tydeligt adskilt.

Leding og Skat

-eller hvordan danskerne lærte at betale skat

af Peter M.M. Christensen

Den danske krønikeskriver Saxo har en væsentlig andel i den misforståelse, at de hærgende nordiske vikingebander ”drog i Leding”, når det rejste på plyndringstogt. I virkeligheden var de hærgende vikinger blot røverbander, som tiltrak sig en uheldig opmærksomhed. De velhavende Klostre, som ofte var røvernes ofre, var tidens ”pressecentre”, og det er klart, at det ikke gjorde noget godt for Vikingernes almindelige omdømme, at angribe netop dem.

Ledingen var imidlertid, så langt vi kan følge organisationen tilbage i tiden, et forsværssystem, hvis formål var at sikre befolkningen langs den lange danske kyststrækning mod sørøvere. Så snart en fjende blev observeret, gik et varslingsystem i gang. Man tændte ”bavne” (varslingsbål) på højderygge (Bavnehøje) langs kysten. Mens bavnene spredte sig langs kysten, begyndte mobiliseringen: Landet var inddelt i områder, som hver skulle have et ledingskib liggende parat, og områdets bønder havde pligt til at stille på skibet efter tur. På denne måde kunne et område med kort varsel samle en flåde på adskillige skibe, og på få dage kunne også skibe fra andre landsdele slutte sig til. En fuldtallig ledingsflåde kunne på Vendertogenes tid mønstre hele 900 skibe med en besætning på 20-25 mand. Herrederne var vikingetidens administrative enhed, men efterhånden blev ”nettet” mere finmasket. Til forsvarsbrug blev landet mod vikingetidens slutning inddelt i ”skipæn” (skib/Skippping – kommer af det gamle danske ord Skipa som be-

tyder ord-
ne), som
igen var delt i ”hav-
ne”. Et
”skipæn” skulle sørge for, at der til enhver
tid var et ledingskib udrustet og klar til
afsejling.

Man må imidlertid undskylde den gamle krønikeskriver hans forvirring. Netop mens Saxo skriver sit store værk ”Gesta Danorum” (Danernes historie) er hele Ledingssystemet i opbrud.

Grænsen mellem angreb og forsvar er blevet nedbrudt, og Danmark er ledet af én konge, Valdemar den Første, i tæt kompagniskab med Saxos arbejdsgiver, Biskop Absalon, den magtfulde Hvideslægts overhovede. Forud er gået en periode hvor ledingsflåden af skiftende konger er blevet inddraget mere og mere i magtkampe, og mindre og mindre i landets traditionelle forsvar. Kongerne havde fået mere magt, og man udbød nu ledingen på togter, der bragte ledingsbønderne længere og længere hjemmefra, igennem længere og længere tid.

Denne praksis faldt ikke i god jord. Selv om ledingen som regel først blev udbudt hen på foråret, når såningen var overstået, så skete det nu selv om der ikke fandtes en direkte trussel mod landet. Bønderne havde svært ved at se meningen, især når togterne trak ud til efter høsten derhjemme skulle være i gang. Hvor galt det kunne gå, måtte Kong Knud den Hellige sande i 1086. Efter at have samlet ledingsflåden i Nordjylland med den hensigt at an-

gribe og tilbageerobre det tabte land i England, trak beslutningen om afsejling ud, og til sidst blev det ledingsbønderne for meget. De gjorde oprør og endte med at slå den flygtende monark ihjel foran højalteret i St. Albani kirke i Odense .

Valdemar I. og Ærkebiskop Absalon havde anderledes kontrol over tropperne, men de trak alligevel store veksler på ledingsmandskabets tålmodighed. Til gengæld var der en mening med galskaben. I de forløbne årtier var bønderne blevet mindre attraktive som krigere, og det var blevet muligt på forskellig måde at betale sig fra krigstjenesten. For også at få indtægterne, når ledingen ikke skulle i søen for at møde en fjende, opførtes i en periode et sandt teater: Kongen udbød leding, ledingsbonden mødte så ved skibet med sit udstyr og proviant til et helt togt. Når provianten under et stort ceremoniel var afleveret på stranden til kongens repræsentant, kunne bonden tage hjem igen, og hellige sig sit landbrug. Skatter og afgifter var bestemt ikke noget frie mænd brød sig om, men krigskunsten var efterhånden blevet så specialiseret at bondekrigerne og deres udrustning ikke kunne følge med. I slaget ved Fodevig i 1138 fortælles for første gang om, at der var heste og ryttere med ledingsflåden, og i stedet for at risikere at stå overfor ridere i fuld udrustning på slagmarken, valgte mange at acceptere en begrænset afgift. De nye soldater, ridderne, var repræsentanter for en helt ny herremandsklasse. De var besiddelsesløse unge adelsmænd, som fandt deres udkommende ved at sværge troskab til kongen eller en anden af rigets mægtigste mænd. De fik deres sold for at være soldater, og de skulle altid være parat, når deres herre bød (herremand= en herres mand). Disse ridders udrustning var ikke billig, og det var deres tjeneste heller ikke. Omkring 1170 fortæller Saxo, at der indførtes en regulær vagtflåde i de danske farvande. Den drog ikke kun ud på togter, som det var tilfældet med ledingen, men lå ude i hele den sejlbare sæson, på jagt efter sø-

røvere og andre trusler. Det var en dyr men nødvendig foranstaltning, for det fortælles, at store områder på Møn, Lolland og Falster lå øde hen som følge af Vendiske sørøveres hærgen. Fanger fra disse områder solgtes som slaver bl.a. på markeder på Rügen, hvilket var baggrunden for et af de berømteste danske ledingstogter, Vendertogtet i 1168, som endte med omstyrningen af tempelfæstningen Arkona og ødelæggelsen af afguden "Svantevit".

Ledingstogter og vagtflåde betød imidlertid, at de første ledingsafgifter ikke rakte til at dække udgifterne. Derfor ophørte de ovennævnte ledingsudbud "på skrømt" og i stedet indførtes en regulær ledingskat. Det skete ikke uden protester, men da truslen om at man kunne blive sendt på ledingstogt var reel, forblev protesterne forholdsvist spagfærdige. Valdemars og Absalons udvidede brug af ledingsflåden, kan derfor ses som et bevidst, succesrigt forsøg på at motivere bønderne til at betale sig fra ledingspligten, og til at betale den ellers upopulære skat.

Missionen synes at være lykkedes. I Jyske Lov fra 1241 fremstår ledingen næsten udelukkende som et skattesystem, mens kampen mod pludseligt indtrængende fjender betegnes et landeværn. Dette synes at have fungeret nøjagtigt som ledingen oprindeligt gjorde, men helt påvirket af den øvrige udvikling i samfundet. Anderledes var det med herremændenes krigspligt. Blækket i Jyske Lov var knap nok tørt, før man oplevede de første problemer med at få herremændene til at yde krigstjeneste for deres sold og skattefrihed. Dette førte allerede i 1304 til at Kong Erik Menved forsøgte at genindføre den almindelige ledingspligt, nu på grundlag af den nye skibstype Koggen, men uden at røre ved ledingsskatten. Den gik imidlertid ikke. Godt nok havde den danske mand nu lært at betale skat. Men endnu ikke at gøre det med glæde og slet ikke uden at få noget igen. Der er desværre ikke mange konkrete tegn på ledingsens virke i den nordøstlige del af

råde, kan man imidlertid med lidt god vilje finde en antydning af, at der også herfra er stået stolte vikingeskuder til søs: Landsbyen Skibstrups navn har undret historikere, fordi lokaliteten ligger inde i landet, og derfor ikke umiddelbart synes at kunne relateres til ordet "Skib". Imidlertid behøver det ikke være fartøjet "et skib" som navnet hentyder til. Som nævnt ovenfor blev ordet "Skipæn" i betydningen "at ordne" brugt om et område, som skulle udruste et ledingsskib. Det er derfor ikke helt utænkeligt at Skibstrup skylder sit navn til ledingsorganisationen, og at navnet måske har hængt ved, netop fordi ledings tilstedeværelse i dette område var sjælden. Ledingsskibet selv, behøver ikke at have ligget ved Skibstrup, men kan have haft sin plads ude ved kysten, eller i en lille vig som kysten var rig på i fortiden.

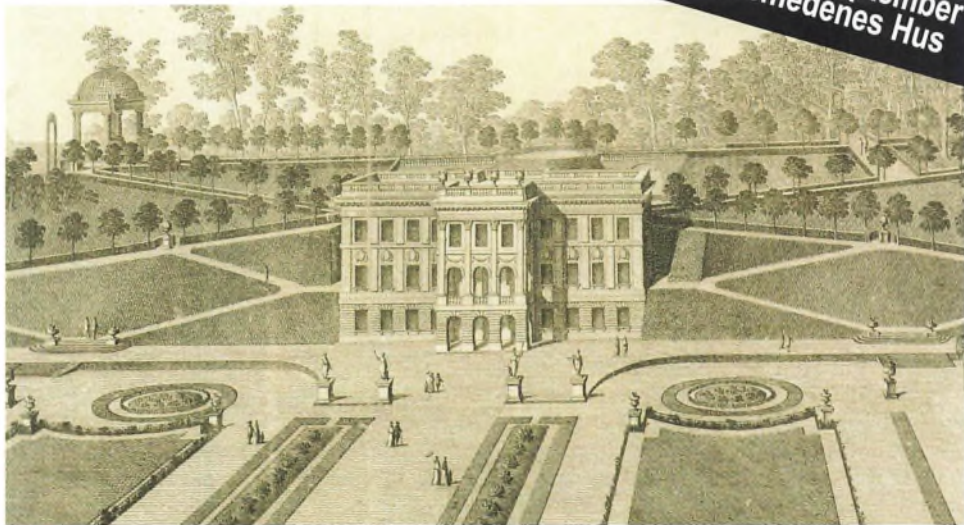
Sjælland. Arkæologerne undrer sig over manglen på fund fra Vikingetiden i dette område, hvilket tyder på at der har været stort set affolket i størstedelen af perioden. Årsagerne kan der kun gættes på, men at det hænger sammen med de karrige sandede jorder, kan der næppe herske tvivl om. Imidlertid betyder det, at de ellers så søfartsprægede nordsjællandske kyster nok ikke har deltaget meget i vikingeledings togter. At vi nok først er kommet med, efter at man er begyndt at betale sig fra krigstjenesten. Et stykke mod vest i vores om-

Som sagt er det gætværk, men det tillader os at forestille os ledingsskibe, der stævner ud fra vores kyst, som svar på bavnene, der bredte deres brændende advarsel om truende farer, fra det ene kystfremspring til det næste.

MARIENLYST SLOT

Lørdag den 29. september
kl. 14.00 i smedenes Hus

Marienlyst Slot i Helsingør blev benyttet af kongehusets medlemmer som lysthus og repræsentationsramme. Samtidigt var det den daglige arbejdsplads for flere personer, der fortrinsvist arbejdede i haverne og tog sig af den praktiske drift. Selve bygningen er ét af de tidligste eksempler på nyklassicismen såvel herhjemme som i europæisk kontekst. Caspar Andreas Jørgensen, der er uddannet klassisk arkæolog og til daglig arbejder som kulturvejleder på den historiske Assistens Kirkegård i København, er forfatter til bogen »Der var engang et Slot – Kronprins Frederiks Marienlyst 1784 – 1808«, udgivet på Klematis i 2010. Her fortæller han om hvorfor Marienlyst er så enestående en bygning og sætter den ind i et europæisk perspektiv.

Amortemplet i Trianon, Paris

Gartnere i arbejde ved Marienlysts belvedere.

Helsingør Værft mennesker og skibe

Lørdag den 27. oktober
kl. 14.00 i smedenes Hus

I lige godt 100 år var Helsingør Skibsværft den altdominerende virksomhed i Helsingør-området.

Da værftet beskæftigelsesmæssigt var på højden i 1950'erne, var der ikke mindre end 3700 ansatte – og hertil kom et antal underleverandører, der skøns- mæssigt var endnu større. Værftet var selvsagt en altafgørende økonomisk faktor i lokalområdet, men ikke nok med det. Også politisk, fagligt og kulturelt dominerede værftet livet i Helsingør og omegn - på godt og ondt.

Derfor var det selvsagt et alvorligt slag på alle områder, da Helsingør Værft i sommeren 1983 måtte lukke nybygningsafdelingen og et par år senere også reparationsafdelingen.

Alt det - og meget mere - kommer den nu forhenværende redaktør for Lokalavisen Nordsjælland, Bent Jørgensen, og fortæller om lørdag den 27. oktober klokken 14, som et led i Museumsforeningens foredragsrække.

Bent Jørgensen er ud af en værftsfamilie, men har selv kun arbejdet nogle få uger på den store virksomhed. Til gengæld var han som formand for Helsingør Erhvervsråd med i forsøget på at videreføre værftet i sommeren 1983. Som bekendt lykkedes det ikke for folkene bag "Skibsværftet Helsingør" at redde deres arbejdsplads.

Endvidere har Bent Jørgensen skrevet flere bøger om skibene fra værftet og han har også medvirket til bøgerne om de værftsansattes øgenavne samt den ultimative værftsbog "Da værftsfløjtjen lød."

I sit foredrag kommer Bent Jørgensen ind på værftets historie gennem de 100 år samt konsekvenserne af lukningen og - ikke mindst - en omtale af såvel skibe som personligheder fra den hedengangne virksomhed.

En bøn fra Tikøb Sogn

Bonden Morten Peersen fra Tikøb Sogn, har sendt et brev til optagelse i Helsingørsposten den 5. september 1833:

»I Tikjøb og i Omegnen huserer en frygtelig Mængde Ræve, som nu næsten aldeles har skilt os ved vore Fjerkreaturer. Ingen Nat hengaaer uden at disse glubende Gjæster anrette Ødelæggelse. Min Svoger Jacob har

af sine 59 Høns kun den sørgelige Rest af 5 tilbage; men blandt alle Egnens Beboere har Ræven dog ikke været saa slem imod nogen, som mod min Nabo Mikkel, der uagtet han bærer hans Navn, ikke har en Høne tilbage. Man maa befrygte, at disse Rovdyr, som pelotonviis styrte frem af Skoven, til sidst ogsaa angribe Menneskene. Man har jo tit hørt tale om gale Ræve. Hvorfor Forstvæsenet ikke for længe siden har draget til Felts mod dem, veed jeg ikke, men paa vore sørgende Høns, Gjæs, Ænders og Kalkuners Vegne, anmodes Vedkommende, om at gjøre Ende paa disse Rovdyrs Ødelæggelser.«

Morten Peersen fik desværre ikke respons på sit læserbrev, så man må jo håbe at han alligevel er blevet hørt. Eller at han har valgt at holde fjerkreaturene beskyttet bag et sikkert hegn.

Velhavareret Byg til salg

»Hvo som vil have oprigtigt velhavareret Byg, der, ved at ligge i Søvand, er blevet dobbelt saa stort som det simple, tørre Byg, kan erholde det hos den nye Spækhøker i St. Annegaden, Hr. Pedersen. Vel lugter det lidt mugent, men det skal man ikke bryde sig om; det koster heller ikke mere end 28 Skilling Skjæppen, altså ubetydeligt mere, end det gemeene, tørre Byg koster paa Torvet.«

Også denne notits er bragt i Helsingørsposten 1833, og man forstår godt, at indsenderen ikke just har været tilfreds med at handle hos spækhøkeren, der angivelig var ny i byen og havde valgt en usædvanlig og billig bygleverandør. Yderligere kommentarer til denne »velhavarerede« byg synes ikke at være kommet avisen i hænde.

1950'erne på helsingøransk

Foredrag og debat

I 1950'erne var Helsingør en industriby med stort I. Værftet buldrede døgnet rundt. Mere industri kom til og boliger skød op. Man var kommet ud af krigens skygge og gik fremtiden i møde med fuld fart og optimisme. Men hvordan var det at bo i Helsingør på denne tid?

Tre aftener med erindringsforedrag om det helt særlige helsingøranske ved dagliglivet på Nordkysten i 1950'erne.

6/9 kl 19:

Efter fyraften - Ung i 1950'erne
Peter Plum, tidligere skibssingenør

13/9 kl 19:

Sport og læredrenge i 1950'erne
Georg Poulsen,
tidligere fællestillidsmand

20/9 kl 19:

Overskud, østers og Kystens perle
Ole Bang, advokat

Helsingør Bymuseum 6/9, 13/9 og 20/9
kl 19.00. Gratis adgang

Returneres ved varig adresseændring

Helsingør Bymuseum:

Sct. Annagade 36, Helsingør

Åbningstider:

Tirsdag-fredag kl. 12-16

Lørdag kl. 10-14 / Søndag kl. 12-16

Flynderupgård Museet:

Agnetevej 9, Espergærde

Åbningstider:

Tirsdag-søndag kl. 12-16

Museet Skibsklarerergaarden:

Strandgade 91, Helsingør

Åbningstider:

Tirsdag-fredag: kl. 12-16

Lørdag: kl. 10-14 / Søndag kl. 12-16

Helsingør Værftsmuseum:

Kulturværftet, Allégade 2, Helsingør

Åbningstider:

Tirsdag-fredag kl. 12-16

Lørdag kl. 10-14 / Søndag kl. 12-16

Medlemmer af Helsingør Museumsforening
har gratis adgang til Helsingør Kommunes Museer:

-dog betales kr. 30,- pr. pers. for omvisning i
Museet Skibsklarerergaarden.

www.museerne.helsingor.dk

